

CUMHURİYET DÖNEMİ MİLLİ EĞİTİM ŞURALARININ VATANDAŞLIK EĞİTİMİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ (1921-2021)

ANALYSING THE NATIONAL EDUCATION COUNCILS OF THE REPUBLICAN PERIOD IN THE CONTEXT OF CITIZENSHIP EDUCATION POLICIES (1921-2021)

İlyas KARA

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, ilyas.kara@amasya.edu.tr

Ahmet TOKMAK

Dr., İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ölçme Değerlendirme Merkezi, tokmak87@hotmail.com

Mehmet Baki ÖZTÜRK

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, mehmetbakiozturk@gmail.com

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 29 Mayıs 2023
Kabul edildiği tarih: 13 Eylül 2023
Yayınlanma tarihi: 29 Ekim 2023

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 29 May 2023
Date accepted: 13 September 2023
Date published: 29 October 2023

Anahtar Sözcükler

Cumhuriyet; Cumhuriyet Dönemi; Vatandaşlık Eğitimi; Millî Eğitim Şuraları

Keywords

Republic; Republican Period; Citizenship Education; National Education Councils

DOI

10.33171/dtcfjournal_29.10.2023.5

Öz

Bu araştırmada Cumhuriyet Dönemi vatandaşlık eğitimi politikaları bağlamında Millî Eğitim Şuralarının incelenmesi (1921-2021) amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1921-1926 yılları arasında faaliyet gösteren Heyet-i İlmiyenin çalışmaları ile 1939-2021 yılları arasında gerçekleştirilen Millî Eğitim Şuralarında alınan kararlar ve bu şuralara ait dokümanlar incelenmiştir. Vatandaşlık eğitimi politikaları dönemin siyasi özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Araştırma nitel bir çalışma olup çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra eğitim-öğretim aracılığıyla Cumhuriyet'i özümsemiş, Cumhuriyetçi, demokratik ve laik vatandaşların yetiştirilmesinin amaçlandığı, millet olma bilincinin ve vatan sevgisinin ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır. Tek Parti döneminde vatandaşlık eğitiminin genel olarak haktan çok vazife odaklı ve görev vurgulu olduğu, gerektiğinde bireysel çıkarlardan toplumun genel menfaatleri için vazgeçebilen, milliyetçi ve vatansever bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmüştür. Bu dönemde her ne kadar cumhuriyetçi ulus meydana getirme projesi devam etse de daha çok evrensel, ulus-üstü, aydınlanmacı, modernist ve kültür-üstü kişilik kurmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Demokrat Partinin eğitimi şekillendiren siyasi anlayışının batıcılık ve geleneksellik şeklinde iki temel prensibe dayandığı saptanmıştır. Bu dönemdeki vatandaşlık eğitiminin de bu doğrultuda verildiği görülmüştür. 1960-1980 yılları arasında siyasi ve sosyal açıdan oldukça çalkantılı bir dönem yaşandığı, 1970'li yıllarda yaşanan şiddet ve anarşi olaylarının millî iradeyi yok sayan 12 Eylül askeri darbesi ile sonuçlandığı tespit edilmiştir. Darbe yönetiminin ilk hedefinin, aşırı derecede politize olmuş toplumu politikadan uzaklaştırarak siyasi ve toplumsal istikrarı sağlamak olduğu görülmüştür. Dönemin vatandaşlık eğitimi politikaları da bu doğrultuda gelişmiştir. Okullarda din eğitiminin verilmesi yasal bir zorunluluk haline getirilmiştir. Devlet bu gibi uygulamalarla din eğitimi teşvik etmiştir. 2002 yılı sonrasında değerler eğitimi, din eğitimi ve vatandaşlık eğitimi önemsenmiş ve bu konular Millî Eğitim Şuralarında sıklıkla konuşulmuştur.

Abstract

In this study, it is aimed to analyse the National Education Councils (1921-2021) in the context of citizenship education policies in the Republican Era. In this direction, the studies of the Committee of Scientists operating between 1921-1926 and the decisions taken in the National Education Councils held between 1939-2021 and the documents belonging to these councils were analysed. Citizenship education policies were associated with the political characteristics of the period. The research is a qualitative study and document analysis method was used in the study. As a result of the research, it was concluded that after the War of Independence was won and the Republic was established, it was aimed to raise republican, democratic and secular citizens who had internalised the Republic through education, and that the consciousness of being a nation and love for homeland came to the fore. It was observed that citizenship education in the Single Party period was generally duty-oriented and emphasised duty rather than rights, and aimed to raise nationalist and patriotic individuals who could give up individual interests for the general interests of society when necessary. Although the project of creating a republican nation continued in this period, it was determined that more efforts were made to establish a universal, supra-national, enlightenment, modernist and supra-cultural personality. It was determined that the political understanding of the Democratic Party that shaped education was based on two basic principles: westernism and traditionalism. It has been observed that citizenship education in this period was given in this direction. It has been determined that 1960-1980 was a very turbulent period in political and social terms, and the violence and anarchy in the 1970s resulted in the military coup d'état of 12 September, which ignored the national will. It was seen that the first goal of the coup government was to ensure political and social stability by distancing the overly politicised society from politics. The citizenship education policies of the period also developed in this direction. Religious education in schools was made a legal obligation. The state encouraged religious education through such practices. After 2002, values education, religious education and citizenship education were emphasised and these issues were frequently discussed in National Education Councils.

Giriş

Cumhuriyet'in ilanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türk halkının sabırla sürdürdüğü mücadele sonucunda gerçekleşmiştir. Türk milleti demokrasi yolunda atılan bu önemli adımı desteklemiştir. Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'i gelecek nesillere "*Cumhuriyet'i biz kurduk onu yaşatacak ve yükseltecek olan sizlersiniz*" şeklinde emanet etmiştir (Yıldırım, 2021, s. 19). Cumhuriyetin korunması, yaşatılması ve güçlendirilmesi konusunda en önemli faktör eğitimidir. Cumhuriyete bağlı, demokratik, laik, hak ve sorumluluklarının bilincinde vatandaşlar yetiştirmek için gelecek nesillere etkili bir eğitim verilmelidir. Özellikle nitelikli bir vatandaşlık eğitimi ülkenin geleceğini belirleyen temel faktörler arasındadır.

29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Cumhuriyet; bağımsızlık bilinci, fedakârlık, bilimsellik ve akılcılığı esas alan bir eğitim modeli benimsemiştir. Bu özelliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasının tek yolunun eğitim olduğu kabul edilmiştir (Özodaşık, 1999, s. 249). Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in yetiştirmeyi amaçladığı nesillerin düşünce, vicdan, eğitim ve bilim gibi konularda özgür düşünceye sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Atatürk söz konusu bu beklentilerle ideal vatandaşın nasıl olması gerektiği konusuna açıklık getirerek milli eğitim için de temel bir felsefe ortaya koymuştur (Hocaoğlu, Şahin, Yüzbaşıoğlu, Keleşoğlu ve Aksoy, 1964). Atatürk Millî Mücadele sürecinde dahi eğitime ayrı bir önem vermiş ve Millî Mücadele'nin hemen ardından eğitim seferberliği başlatmıştır. Bu seferberliğin öncülüğünü yapan Atatürk eğitimi yaygınlaştırma ve geliştirme çalışmalarına girişmiştir. Osmanlı Devleti'nden devralınan eğitim kurumlarının ihtiyacı karşılamadığının farkında olan Atatürk eğitim alanındaki çok sayıda yeniliğe öncülük etmiştir. Okur-yazar oranını arttırmak, eğitimde birliği sağlamak, modern bir eğitim vermek ve ülkenin her köşesinde eğitimi yaygınlaştırmak için çalışmalara başlamıştır. Eğitim seferberliğinin amacı yeni nesillere Cumhuriyetin ilke ve değerlerini benimsetmek ve ulus bilincini oluşturmaktı. Bu nedenle her mahalleye ve köye okul açılması planlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden buyana milliyetçi, ahlaklı, devrimci, halkçı ve laik bireyler yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bu özelliklere sahip neslin medeni olacağı ve milleti daha da ileriye taşıyacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne kadar eğitim-öğretime ve okula, millî birlik ve beraberliği arttırmak, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak, gelecek kuşaklara toplumsal değerleri aktarmak ve iyi vatandaşlar yetiştirmek için ayrı bir önem verilmiştir. Ders müfredatları ve ders kitapları da daima

önemli görülmüştür. Bunun yanı sıra öğretmen eğitimi toplumun gündemindeki yerini her zaman korumuştur. (Duman ve Doğdu, 2010, s. 23). Bütün bu bilgiler ışığında Mustafa Kemal Atatürk'ün kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin korunmasında, yaşatılmasında, geliştirilmesinde, Cumhuriyet'in ilke ve değerlerini özümsemiş vatandaşların yetiştirilmesinde eğitimin hayati öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne kadar eğitime ayrı bir önem verilmiştir. Eğitime yönelik alınan kararlarda bu durum her zaman gözetilmiştir.

Millî Eğitim Şuraları Türk millî eğitim sistemini geliştirme, niteliğini yükseltme, eğitim ve öğretimle ilgili konuları tetkik etme bağlamında önemli bir yere sahiptir. Toplumların bireylerin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan eğitim, bireylerin iyi vatandaş olarak yetişmesinde etkili bir role sahiptir. Bu nedenle eğitimle ilgili kararlar isabetli alınmalıdır. Türkiye'de eğitimle ilgili kararları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) almaktadır. Bakanlığın almış olduğu her karar ve yapmış olduğu her uygulama milyonlarca öğrencinin geleceğini derinden etkilemektedir. Bu bağlamda Millî Eğitim Şuraları önemli bir yere sahiptir. Çünkü şuralar eğitimin niteliğini artırıcı öneriler sunmakla sorumludur (MEB, 2014). Türk Dil Kurumu "Şûra" kelimesini "*bir alanla ilgili olarak oluşturulan danışma kurulu*" şeklinde tanımlamıştır. İlk Millî Eğitim Şûrası 1939 yılında toplanmıştır. Bugüne kadar toplamda 20 Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Bu şûralarda eğitimle ilgili çok sayıdaki konuda kararlar alınmıştır. Tavsiye niteliği taşıyan şura kararlarının bir kısmı uygulanmıştır (Bulut ve Karataş, 2020, s. 108). Kuruluşundan bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitime yönelik hedeflerini ve eğitimden beklentilerini anlamının en iyi yollarından biri de Millî Eğitim Şûralarını incelemektir. Düzenli aralıklarda toplanan Millî Eğitim Şûralarında alınan kararlar dönemin eğitime yönelik önemli bilgiler ve ipuçları vermektedir. Türk halkı 100 yıldır Cumhuriyet ile yaşamaktadır. Dolayısıyla Türk halkının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli hedeflerinden biri daima Cumhuriyet'i korumak ve yaşatmak olmuştur. Bu hedef doğrultusunda vatandaşlık eğitimine ayrı bir önem verilmiş ve vatandaşlık eğitimi gündemdeki yerini her zaman korumuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 100 yıllık sürecinde vatandaşlık eğitimine nasıl bakıldığı, vatandaşlık eğitiminden neler beklendiği ve en önemlisi de yetiştirilmek istenen ideal vatandaşın niteliklerinin neler olduğu merak konusu olmaktadır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi sürecinde vatandaşlık eğitimine yönelik beklentilerin dönemlere göre ne gibi farklılıklar gösterdiği de başka bir merak konusudur. Ancak

ilgili alan yazın incelendiğinde Millî Eğitim Şûralarını vatandaşlık eğitimi bağlamında inceleyen yalnızca bir çalışmanın (Merey ve Kaymakçı, 2018) olduğu görülmüştür. Millî Eğitim Şûralarına yönelik olarak yapılmış olan diğer çalışmalar incelendiğinde; Millî Eğitim Şûralarını Durmuş'un (2018) özel yetenekli çocukların eğitimi, Bulut ve Karataş'ın (2020) ise eğitim ve okul yöneticiliği bağlamında incelediği tespit edilmiştir. Millî Eğitim Şûralarında vatandaşlık eğitimi konu alan yalnızca bir çalışmanın oluşu alan yazındaki önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Oysaki Cumhuriyet'in korunması, yaşatılması ve geliştirilmesi bağlamında vatandaşlık eğitimi ayrı bir öneme sahiptir. Cumhuriyet'in 100 yıllık tarihi sürecinde vatandaşlık eğitiminden beklentilerin neler olduğu, vatandaşlık eğitimiyle ilgili olarak nelerin değiştiği bilinmelidir. Ancak bu şekilde vatandaşlık eğitiminin geleceğiyle ilgili daha nitelikli kararlar alınabilir. Bu araştırmada Cumhuriyet Dönemi vatandaşlık eğitimi politikaları bağlamında Millî Eğitim Şûralarının incelenmesi (1921-2021) amaçlanmıştır. Cumhuriyet'in 100. yılında gerçekleştirilmiş olan bu çalışmayla alan yazına katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışma "Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne yetiştirilmek istenen vatandaş profili nasıldır? Yetiştirilmek istenen vatandaş profilinde dönemlere göre ne gibi değişimler yaşandı?" sorularına cevap verecektir.

Bu araştırma nitel bir çalışma olup doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarını 1921-1926 yılları arasında faaliyet gösteren Heyet-i İlmiyenin çalışmaları ile 1939-2021 yılları arasında gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûralarında alınan kararlar ve bu şûralara ait dokümanlar oluşturmaktadır. Araştırmanın veri kaynaklarını oluşturan şûralar Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Geçmişten Günümüze Millî Eğitim Şûraları

Millî Eğitim Şûraları	Şûra Tarihi
Heyet-i İlmiye	1921-1926
1. Millî Eğitim Şûrası	17-29 Temmuz 1939
2. Millî Eğitim Şûrası	15-21 Şubat 1943
3. Millî Eğitim Şûrası	2-10 Aralık 1946
4. Millî Eğitim Şûrası	23-31 Ağustos 1949
5. Millî Eğitim Şûrası	04-14 Şubat 1953
6. Millî Eğitim Şûrası	18-23 Mart 1957
7. Millî Eğitim Şûrası	5-15 Şubat 1962
8. Millî Eğitim Şûrası	28 Eylül-3 Ekim 1970
9. Millî Eğitim Şûrası	24 Haziran-4 Temmuz 1974
10. Millî Eğitim Şûrası	23-26 Haziran 1981

11. Milli Eğitim Şûrası	8-11 Haziran 1982
12. Milli Eğitim Şûrası	18-22 Haziran 1988
13. Milli Eğitim Şûrası	15-19 Ocak 1990
14. Milli Eğitim Şûrası	27-29 Eylül 1993
15. Milli Eğitim Şûrası	13-17 Mayıs 1996
16. Milli Eğitim Şûrası	22-26 Şubat 1999
17. Milli Eğitim Şûrası	13-17 Kasım 2006
18. Milli Eğitim Şûrası	1-5 Kasım 2010
19. Milli Eğitim Şûrası	2-6 Aralık 2014
20. Milli Eğitim Şûrası	1-3 Aralık 2021

Yeni bir yönetim şekli olarak Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkiye' de çok sayıda önemli siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişme yaşanmıştır. Dolayısıyla her dönem ayrı ayrı özelliklere sahiptir. Dolayısıyla her döneme ait vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık olgusu farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi vatandaşlık eğitimi politikaları bağlamında Milli Eğitim Şuralarının incelenmesi (1921-2021) amaçlanan bu çalışmada elde edilen bulgular, dönemlere göre sunulacak ve alt başlıklar halinde düzenlenecektir. Ayrıca vatandaşlık eğitimi politikaları dönemin siyasal özellikleriyle ilişkilendirilecektir. Bu alt başlıklar şunlardır:

- 1921-1926 Yılları Heyet-İ İlmiye Çalışmalarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları
- 1939-1949 Yılları Arasındaki Milli Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları
- 1953-1957 Yılları Arasındaki Milli Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları
- 1962-1974 Yılları Arasındaki Milli Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları
- 1981-1999 Yılları Arasındaki Milli Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları
- 2006-2021 Yılları Arasındaki Milli Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

1921-1926 Yılları Heyet-i İlmiye Çalışmalarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

Kurtuluş Savaşı döneminde oluşturulmuş olan eğitimle ilgili kurumlardan biri de Telif ve Tercüme Heyetidir. Bu heyet dönemin eğitimle ilgili en önemli kurumlarından biri konumundaydı. 1921 yılında kurulmuş olan heyet çalışmalarını 1926 yılına kadar sürdürmüştür. Üçüncü Heyet-i İlmiye (1926) kararlarıyla Telif ve Tercüme Heyeti, yerini Millî Talim ve Terbiye Dairesine bırakmıştır.

Telif ve Terbiye Heyeti ilk toplantısını 25 Mart 1921 tarihinde gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda üç önemli karar alınmıştır. Bu kararlar şunlardır:

1. Ülkede ilkokulların yaygınlaştırılması
2. Halka İslam'ın öğretilmesi
3. Yüksek ilimlerin yapılması ve bu ilimlerin yaygınlaştırılması.

Mustafa Kemal Atatürk Kurtuluş Savaşı yıllarında bir yandan vatani kurtarmaya çalışırken diğer yandan millî eğitim sisteminin esaslarını belirlemeye çalışmaktaydı. Bu doğrultuda Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1921 yılında Kurtuluş Savaşı henüz devam ederken gerçekleştirilen eğitim kongresinin Türk eğitimi adına ayrı bir önemi vardır. Bu kongrede çok sayıda toplantı düzenlenmiş ve çok sayıda karar alınmıştır. Vatandaşlık eğitimi bağlamında incelendiğinde Maarif Kongresi'nde; çocukların yaşamlarında kullanabilecekleri becerilerle donatılmasına, bu doğrultuda var olan programın güncellenerek ilköğrenim sürecinin dört yıldan beş yıla yükseltilmesine ilişkin kararlar alındığı belirlenmiştir. Ayrıca kongre kapsamında öğretim programlarının toplumsal ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, köylü ve kentliler için ayrı ayrı ilkokul programlarının düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Maarif Kongresi, öngörülen süre kadar çalışmamış, kongredeki gündem maddelerinin tamamı görüşülemedi, görüşülen konular da istenilen bir derinlikte ele alınamamıştır. Bunun temel nedeni savaşın bütün şiddetiyle devam etmesidir. Ancak savaş şartlarına rağmen ilk ve ortaöğretim ile ilgili bazı önemli konular görüşülmüştür. Bu kongrenin asıl önemi ise savaş sırasında öğretmenlerin toplanması ve eğitim-öğretimin hedeflerinin konuşulmasıdır.

Eğitim alanında teşkilatlanmaya yönelik ilk çalışmalara 1923 yılında başlanmıştır. Millî eğitim teşkilatı bu çalışmalar sonucunda ilmi ve idari olarak ikiye ayrılmıştır. Heyet-i İlmiye ilmi teşkilat kapsamında yer almıştır. Bu teşkilatın toplantıları eğitime ilişkin kararların alındığı ve belirli bir oranda uygulama gücü olan

ilmi toplantıydı. Bu toplantılar Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay önce başlamış ve 1926 yılına kadar üç defa (1923, 1924, 1925) gerçekleştirilmiştir. Din eğitimi Heyet-i İlmiye toplantılarında en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Ancak Heyet-i İlmiye toplantılarında alınan kararlar incelendiğinde o dönemde siyasette ve basında hararetli tartışmalara konu olan din eğitimi meselesinin yeterince ele alınmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan bu toplantılarda vatandaşlık eğitiminin daha çok ahlak eğitimi kapsamında ele alındığı görülmüştür. Toplantılarda din eğitimiyle yakından ilgili olan "ahlâk" konusu gündeme gelmiştir. Ancak ahlâk, bu toplantılarda milli bir çerçevede ele alınmış ve hiçbir biçimde din ile ilişkisi gündeme getirilmemiştir. 1921-1926 yılları arasında bağımsız ve modern bir devlet kurma hedefiyle çalışmalar yürütülmüş ve bir takım inkılaplar yapılmıştır. Dolayısıyla Heyet-i İlmiye toplantılarında bu hedeflerin ve inkılapların halka benimsetilmesine yönelik görüşmeler yapılmıştır. Vatandaşlık eğitimi politikalarının da bu dönemde siyasal ve sosyal duruma bağlı olarak bu yönde şekillendiği görülmüştür. Ancak Kurtuluş Savaşı'nın henüz sonuçlanması ve yeni modern bir devlet kurma çalışmaları nedeniyle vatandaşlık eğitimine çok fazla vakit ayıramamıştır. Heyet-i İlmiye toplantılarına yönelik dokümanlar incelendiğinde 1921-1926 yılları arasında vatandaşlık eğitimine yönelik uygulamaların ve tartışmaların daha çok ahlak ve din eğitimi ekseninde döndüğü görülmüştür.

Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra eğitim-öğretim aracılığıyla Cumhuriyet'i özümsemiş, Cumhuriyetçi, demokratik ve laik vatandaşların yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarında okuma yazma oranı düşüktü. Ayrıca iyi yetişmiş öğretmen kadrosu da yetersizdi. Bu nedenler eğitimi kısıtlamaktaydı. Buna rağmen yukarıda da ifade edildiği gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni, modern ve Cumhuriyetçi vatandaş eğitimi Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerçekleştirilen yenilikler ile bugünkü halini almıştır. Eğitime ilişkin var olan problemleri konuşmak ve çözüme kavuşturmak için 1923, 1924 ve 1925 yılında Heyet-i İlmiye teşkilatı toplantıları yapılmıştır. 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen öğretim birliği kanunundan sonra eğitim öğretim süreçlerinin işleyişine yönelik olarak hazırlanan öğretim programlarında çeşitli revizyonlar yapılarak ders ekleme çıkarma işlemleri yapılarak, kullanılacak programların öğrencilerin toplumsal yaşama hazırlığı açısından işlevsel hale getirilmeleri amaçlanmıştır. Programlardan ve kitaplardan Osmanlı ideolojisini konu alan yerler çıkarılarak Cumhuriyet ideolojisini konu alan öğeler eklenmiştir. 1924 yılında eğitim programı ve ders kitapları, öğrencileri hayata hazırlayacak, onların Cumhuriyet'in ilke ve değerlerini özümsemelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu dönemde Türk milletinin

duygu ve düşünce birliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Buna yönelik olarak Türkiye Tarihi, ‘Türkçe, Malumat-ı Vataniye ve Türkiye Coğrafyası gibi dersler zorunlu hale getirilmiştir. Böylece yeni kurulan modern, demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti’nin hedeflediği profilde vatandaşlar yetiştirilmesine yönelik önemli bir adım atılmıştır.

1924 yılı öğretim birliği yasınının kabulü sonrasında uygulamaya konulan ilk program 1926 tarihli İlk Mektep Müfredat Programı’dır. Bu programla ilkokullarda öğrencilerin, aktif, çevresine uyum sağlayan ve milletini seven bireyler olarak eğitilmesi hedeflenmiştir. Yenilenen program içerisinde yaşadığı topluma yararlı olacak vatandaşlar yetiştirilmesini amaçlanmış ve eğitim öğretimin ülkenin her köşesine ulaştırılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 1926 yılında hazırlanan programında ilkokulun en önemli amacının; öğrencileri içerisinde yaşadıkları toplumla uyumlu iyi vatandaşlar olarak yetiştirmek olduğu görülmüştür. 1926 yılında kabul edilen İlk Mektep Müfredat Programı ile ayrıca ‘Malumat-ı Vataniye’ dersinin adı ‘Yurt Bilgisi’ olarak değiştirilmiştir. Yurt bilgisi dersi ilkokul 4 ve 5. sınıfların ikinci devrelerinde haftalık ikişer saat olarak okutulmuştur. Ayrıca bu ders 1927-1928 eğitim öğretim yılında köylerde faaliyete geçen öğretmen yetiştirmeye yönelik okullarının iki ve üçüncü sınıf seviyelerinde haftalık 1 saat okutulmuştur. 1931 yılında açılan öğretmen okullarında bu ders, her sınıf seviyesinde haftalık 1 ders saati olarak okutulmaya devam etmiştir. Dersin temel amaç ve hedefinin, toplumun ahlaki altyapısına göre vatandaş eğitimi olduğundan bu ders vatandaşlık eğitimi açısından kritik bir önemle açıklanabilir.

1928 yılı Türk Eğitim Sistemi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte yapılmış olan Harf İnkılabı yalnızca bir alfabe dönüşümü değil aynı zamanda bir toplumun kültürel dönüşümüdür. Çünkü bu inkılap ile Türk milleti batı kültürüne yönelmiştir. 1929’da hazırlanan İlk Mektepler Talimatnamesi ile ilk mektebi tamamlayan öğrencilerden; kendi tarihleri ve vatandaşlık sorumlukları açısından fikir sahibi olmaları, okulda öğrendiklerini hayata geçirebilmeleri beklenmiştir. Talimatnamede öğrencinin demokrasiyi yaşam şekli haline getirmiş bir vatandaş olması amaçlanmıştır. Ayrıca Cumhuriyet döneminde Türk toplumunda milli bilinci güçlendirmek için İslamiyet Öncesi Türk Tarihi’ne de ayrı bir önem verilmiştir. Özetle 1921-1938 yılları arasında verilmiş olan vatandaşlık eğitimiyle Cumhuriyet’i özümsemiş, demokratik, içerisinde yaşadığı topluma uyum sağlamış, etkin, ahlaklı, tarihini bilen, değişime ve gelişime açık, modern vatandaşların yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmüştür.

Atatürk döneminde İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Ali Yücel ve Halil Fikret Kanad gibi eğitimciler, cumhuriyetin ilk yıllarında ülkedeki eğitim alanındaki faaliyetlere öncülük etmişlerdir. Ülkenin ilerlemesi için eğitimin geliştirilmesi düşüncesinde olmuşlardır. Bu bağlamda ülkenin hedeflemiş olduğu vatandaş profilinin yetiştirilmesine büyük önem vermişlerdir. Cumhuriyet ile Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde ve ışığında gelişen bu vatandaş profili inkılaplarla desteklenmeye, ayakta tutulmaya çalışılmış ve eğitimcilerin faaliyetleriyle de desteklenmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında hedeflenen vatandaş profiline bakıldığında milliyetçi ve laik, millî ve manevi değerlere sahip, eğitimi tamamlamış vatandaşlar arzu edilmiştir. Ülkenin menfaatlerini ön planda tutan, ülkesi için çalışan, zihnen, bedenen ve fikren olgunluğa ulaşmış kişilerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Ülkenin ilerlemesi için gayret sarf eden ve üreten, çalışkan vatandaşlar hedeflenmiştir.

1939-1949 Yılları Arasındaki Millî Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından sonra İsmet İnönü dönemi (1938-1950) başlamıştır. İsmet İnönü tek parti dönemi süresince devletin yönetiminde mutlak otorite durumunda olmuştur. İsmet İnönü "Millî Şef" olarak yönetime geçtikten kısa bir süre sonra Hasan Ali Yücel'i Millî Eğitim Bakanı olarak görevlendirmiştir. Hasan Ali Yücel döneminde eğitim anlayışında "Hümanizm" daha fazla görülmeye başlanmıştır. Öte yandan "iyi yurttaş" yetiştirme amacına yönelik olarak toplumsal eğitime ve köye yönelik eğitime önem verilmiştir. Buna yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu dönemde toplumun kalkındırılması için eğitim öğretimin ve laikliğin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu nedenle 1937-1950 yılları arasındaki eğitim politikalarının önemli bir bölümünü bu konu ile Köy Enstitüleri konusu meşgul etmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen şura çalışmalarının birincisi 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Şura kararlarının birincisinde alınan kararlar ve gündeme gelen konular incelendiğinde vatandaşlık eğitimiyle ilgili bölümlerde daha çok öğrencilerin gelişim düzeylerine ve ilgilerine dikkat çekildiği görülmüştür. Bu şurada öğrencilerin sürekli gelişim gösterdiği ve eğitimin temel hedefinin onları hayata hazırlamak olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Bu şurada temel öğretim materyali olan ders kitaplarının hazırlanması aşamasında öğrencilerin gelişim seviyelerine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel Birinci Millî Eğitim Şûrası'ndaki 17 Temmuz

1939 tarihli açılış konuşmasında, girilmiş olan yeni medeniyet hayatına Türk toplumunu hazırlanmak için eğitimin yeniden düzenlendiğini ifade etmiştir. Eğitimin Kemalizm prensiplerinden hız ve ilham aldığını dile getirmiştir. Ayrıca Hasan Ali Yücel bu açılış konuşmasında eğitimin bütün bileşenlerinin ahenk ve uyum içerisinde olması gerektiğini ve bu şurada da buna yönelik görüşmeler yapılacağını söylemiştir. Ülkede okuma yazma bilmeyen tek bir kişinin bile olmamasının en büyük amaçlarından biri olduğunu ifade etmiştir. Birinci Milli Eğitim Şûrası'nın en önemli gündem maddelerinden biri de köy okullarıdır. Bu dönemde köy okullarına ve köylerde verilen eğitim öğretime büyük önem verilmiştir. Ayrıca öğrendiklerini günlük yaşamda kullanabilen ve memleket meselelerine duyarlı iyi vatandaşların yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Şura toplantılarının ikincisi 15 Şubat-21 Şubat 1943 tarihleri arasında toplanmıştır. İkinci Milli Eğitim Şûrası'nda genel olarak; ahlak eğitiminin iyileştirilmesi, anadili eğitimi çalışmalarında niteliğin artırılması ve Türklüğün eğitimine yönelik olarak tarih öğretiminin yöntem ve araçlar yönünden incelenmesi gibi konular gündeme gelmiştir. Şurada ahlak eğitiminin üzerinde önemle durulmuştur. Türk ahlakının sahip olduğu toplumsal ve kişisel ilkeler belirlenmiştir. Ayrıca bu ilkelerin ilk ve orta dereceli okullarda öğretilmesi için gerekli önlemlerin alınmasına karar verilmiştir. Buna yönelik önerilerde bulunulmuştur. Öğrencilerin hem okulda hem de okul dışında ahlak ilkeleri doğrultusunda hareket etmesi için birtakım kararlar alınmış ve buna yönelik öneriler getirilmiştir. Bu kapsamda ikinci şurada ahlak ilkeleri üzerinde durulduğu görülmüştür. Öte yandan tarih dersi öğretim programının ve ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygunluğu tartışılmış ve bunların; öğrencilerin fikirselle yapısını zenginleştirecek, ruhsal yapılarını geliştirecek, milli duygularının ve milli karakter yapılarının daha iyi getirilmesini, tarih sevgisi aşılacak ve tarih bilinci geliştirecek biçimde düzenlenmesi için tavsiyeler sunulmuştur. Tarih ders kitaplarının akıcı, açık, net ve anlaşılır olması karara bağlanmıştır. İkinci Milli Eğitim Şûrası'nda milli tarihin okutulmasına önem verilmiştir. Şuranın ana başlıklarından biri vatandaşlık eğitimiyle ilgili olan ahlak eğitimi olmuştur. Ahlak ilkeleri açıklanmış, ideal bir Türk çocuğunun temel özellikleri anlatılmış ve nitelikli bir ahlak eğitimi için yapılması gerekenler sıralanmıştır. İdeal bir Türk evladının iyi, güzel ve doğruyu bilen, benimseyen ve savunan, çalışan, başarılı ve millete yararlı olan, haklarının ve sorumluluklarının bilincinde, kanunları özümseyen, cesur, girişimci, kültürel mirası koruyarak gelecek kuşaklara aktaran, milletini çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmayı hedefleyen bir yapıda olması gerektiği ifade edilmiştir. Öğrencilerin bu niteliklere sahip olmaları için

çalışmaları, ödevlerini yapmaları, ülkesinde yaşayan diğer insanları sevmeleri, onlara yardım etmeleri ve güvenmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Şurada ahlak eğitiminin yurttaşlık bilgisi dersinde olduğu gibi diğer derslerde de verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ortaokul düzeyinde özellikle vatanseverliğin kazandırılmasına önem verilmesi önerilmiştir. Lise ve üniversite kademelerinde de vatanseverliğin ve milli duyguların arttırılması için ahlak eğitiminin ihmal edilmemesi ifade edilmiştir. Yurt bilgisi dersinin isim olarak yurttaşlık bilgisi şeklinde değiştirilmesi önerilmiştir.

Üçüncü Millî Eğitim Şûrası 2-10 Aralık 1946 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu şurada ticaret okulları ile liseleri program ve yönetmelik bağlamında ele alınmıştır. Şuranın bir diğer gündem maddesi ise erkek sanat okulları ile enstitülerinin program ve yönetmeliği olmuştur. Şuranın üçüncü gündem maddesi kız enstitülerinin program ve yönetmeliğidir. Öte yandan İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği, orta dereceli öğretim okulları öğrenci ve öğretmenleriyle ilgili mevzuatın dönemin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, okul ve aile arasındaki iş birliğinin sağlanmasına yönelik tedbirler üçüncü şuranın diğer gündem maddelerini oluşturmuştur. Bu şuranın vatandaşlık eğitimiyle ilgili kısmı okul ve aile arasındaki iş birliğinin sağlanmasına yönelik tedbirler başlıklı gündem maddesi kapsamındadır. Bu gündem maddesinin görüşüldüğü sırada ahlak eğitimiyle ilgili konulara değinilmiş, kötü muamelenin öğrenciler üzerindeki zararları anlatılmış, çocuklarda olumlu davranışların arttırılması bağlamında okul birliklerinin önemi vurgulanmıştır. Öğrencilerin ahlaken daha iyi seviyede olmaları için öğretmen ve veli arasındaki iş birliğinin sağlanması gerektiğinin altı çizilmiştir. Öğretmenlerin derslerinde; öğrencileri kitap okumaları konusunda teşvik etmeleri, kahvehane gibi alışkanlıklardan uzak durmaları, süsten, gereksiz para harcamadan, gösterişten, saygısızlıktan, soy ile öğünmeden kaçınmaları için uyarıda bulunmaları istenmiştir. Bunun yanı sıra Kız Enstitülerinde verilen yurttaşlık bilgisinin dördüncü sınıf seviyesinde kaldırılıp beşinci sınıf seviyesinde bir saat yerine iki saat okutulmasına karar verilmiştir.

Dördüncü Millî Eğitim Şûrası 22-31 Ağustos 1949 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu şurada eğitim öğretimde temel alınan demokratik esaslar, öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri, yüksek öğretmen okulları, ilkokullarda uygulanacak programların değerlendirilmesi, gündeme alınan yeni ortaokul projesi ve liselere yönelik hazırlanan öğretim programlarında bulunan derslerin içeriklerinin dört yıllık olarak planlanan yeni düzene uygun olarak belirlenmesi gibi konular gündeme alınmıştır. Dördüncü şura demokratik eğitim kavramının gündeme alınması

açısından önemlidir. Şuranın açılışında konuşma yapan başbakan Günaltay bu konuşmasında demokratik eğitimin öneminden bahsederek, genç bireylerin demokratik yaşama eğitim kurumlarında hazırlanması gerektiğini ifade etmiştir. Şûra sırasındaki en popüler konu demokratik eğitim konusudur. Demokratik eğitimin gerekliliği ve şartları üzerinde durulmuştur. Demokratik eğitimin; her şeyden önce bireyin insan olarak yaratılması münasebetiyle şahsiyetine, onuruna ve haysiyetine saygı gösterilen, ırk, cins ve mezhep farkı gözetilmeksizin herkesin ilgi ve yeteneğine göre gelişme imkânı bulmasını amaçlayan bir sistem olduğu belirtilmiştir. Okulun toplum içerisindeki doğal bir yapı olduğuna ve okul dışı öğrenme ortamlarına başvurulması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Okulların demokratik ilkelerin topluma yayılmasında önemli bir yer edindiği ifade edilmiştir. Okulun öğrencilerde düşünce ve problem çözme gibi beceriler kazandırması gerektiğinin altı çizilmiştir. Öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri ortamların oluşturulması, farklı görüşlere saygı duymalarının sağlanması ve hoşgörü becerilerinin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Demokratik eğitimin ahlaki boyutunun yanı sıra zihni boyutunun da olduğu söylenmiştir. Okulun gerçek bir yaşam alanı olması, sorunların tartışma yöntemiyle demokratik bir ortamda çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dördüncü Millî Eğitim Şûrasında demokratik eğitimin ailede başladığı ve bunun okulda geliştirildiği belirtilmiştir. Şurada yapılan görüşmeler ve alınan kararlar incelendiğinde batılı bir anlayışın hâkim olduğu görülmüştür. Öğrencilerin demokratik bir ortamda aktif olmaları gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Bu bağlamda öğrencileri aktif kılacak öğretim yöntem ve tekniklerine çık sık atıf yapılmıştır. Dördüncü şuranın vatandaşlık eğitimiyle ilgili öğeleri sıklıkla barındırdığı tespit edilmiştir. Çünkü demokratik eğitim, demokratik okul, demokratik sınıf, demokratik toplum ve demokratik anlayış gibi kavramlar şurada kendine geniş yer bulmuştur. Bu kapsamda demokratik vatandaşlar yetiştirmenin amaçlandığı ve bunun da okul aracılığıyla sağlanacağını düşünüldüğü görülmüştür. Özetle 1949 yılında gerçekleştirilmiş olan Dördüncü Millî Eğitim Şûrası'nda vatandaşlık eğitimi; demokrasi, demokratik eğitim, demokratik eğitimin esasları, demokratik, düşünen, hoşgörülü, problem çözebilen yurttaş bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca şurada ilkokul ikinci devrede ayrı olarak okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin tek bir ders hâlinde ve öğrenci seviyelerine göre düzenlenmesi önerilmiştir.

Tek Parti döneminde vatandaşlık eğitiminin genel olarak haktan çok vazife odaklı ve görev vurgulu olduğu, gerektiğinde bireysel çıkarlardan toplumun genel menfaatleri için vazgeçebilen, milliyetçi ve vatansever bireyler yetiştirmeyi amaçladığı

görülmüştür. Bu dönemde geri kalmışlığın nedeni olarak yerel kültürel ve dini unsurlar gösterilmiş ve bu nedenle bunlardan arınıp akılcı ve evrensel düşünen yurttaşları ifade eden vatandaşlık modeli benimsenmiştir. Bu dönemde her ne kadar cumhuriyetçi ulus meydana getirme projesi devam etse de daha çok evrensel, ulus-üstü, aydınlanmacı, modernist ve kültür-üstü kişilik kurmaya çalışılmıştır.

1953-1957 Yılları Arındaki Millî Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

Demokrat Parti'nin 1946 yılında yapılan seçimlere girmesiyle birlikte tek partili dönem sona ermiştir. Bu seçimlerde iktidara gelemeyen Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlerde çoğunluğu sağlayarak iktidar olmuştur. Sırasıyla 1950, 1954 ve 1957 seçimlerini kazanan Demokrat Parti 10 yıl boyunca iktidarda kalmıştır. Adnan Menderes döneminde Beşinci ve Altıncı Millî Eğitim Şuraları gerçekleştirilmiştir.

Beşinci Millî Eğitim Şurası 1-14 Şubat 1953 tarihleri arasında toplanmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı ise Tefvik İleri'dir. Bu şuranın ana gündem maddeleri; anaokullarına yönelik hazırlanmış olan yönetmeliğin ve programın incelenmesi, sağlık konusuyla ilgili olarak ilkokullarda alınması gereken önlemlerin tespiti, özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar, devlet koruması altında tutulan çocuklara ve korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin hazırlanan kanunların incelenmesidir. Diğer gündem maddeleri ise mecburi ilköğretimin planlanması, ilköğretim kanunu tasarısı, ilkokullara yönelik yenilenen ilkokul planlamasının incelenmesi, ilkokullarda görev yapacak öğretmenlerin yetiştirilmesi, öğretmen yetiştiren okullar ile köy enstitülerine ilişkin hazırlanan programlar, öğretmenlik mesleğinde olgunlaşmadır.

Beşinci Millî Eğitim Şurası'nda okul öncesi eğitim öğretim kurumlarının yaygınlaştırılarak bu kurumlarda öğrencilerin; kendi işini kendilerinin yapabilmesi, çocukların iş eğitimi alması, güzeli, iyiyi ve doğruyu seçebilmesi, sorumluluk alması ve sorumluluğunun bilincinde olması, kendini özgürce ifade etmesi ve doğayı sevmesi benimsenmiştir. Bu şurada vatandaşlık eğitiminin yeniden yapılandırılması önerilmiştir. İlkokulda tarih, coğrafya, tabiat bilgisi ve yurttaşlık ve aile bilgisi gibi disiplinlerin hayat bilgisi dersi kapsamında toplu öğretim esasına göre öğretildiği ifade edilmiştir. Ancak ortaokula gelindiğinde öğrencilerin tarih eğitimi aldıkları tarih dersi, doğal ve beşeri unsurlara bağlı olarak çevrelerini ve dünyayı tanıdıkları coğrafya dersi ve mili bilince sahip bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir yeri olan yurttaşlık bilgisi derslerinin ayrı ayrı okutulduğu ve bu durumun öğrencileri zorladığı gündeme getirilmiştir. Öğrenci seviyelerini aştığı vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak

sayılan kapsam derslerine ilişkin konuların sosyal bilgiler dersi kapsamında disiplinlerarası ve bütüncül bir biçimde okutulması önerilmiştir. Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda nesillerin ilmi usullerle ve çağın ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çocukların davranışlarının bilincinde olarak, millî ülkülere bağlı, şahsiyetleri ve ruhları üstün birer vatandaş olarak yetiştirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Çocukların sonsuz bir çalışma arzusu taşımaları, başarıdan keyif almaları, tembellikten nefret etmeleri, birlikte çalışma kabiliyetine sahip olmaları, iyi ahlaklı, yaratıcı ve yapıcı vatandaşlar olmaları gerektiği dile getirilmiştir.

Adnan Menderes hükümetleri döneminde gerçekleştirilmiş olan şuralardan bir diğeri de Altıncı Millî Eğitim Şûrası'dır. Bu şura 18-23 1957 tarihleri arasında toplanmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Ahmet Özel'dir. Şuranın gündemini mesleki ve teknik öğretim ile halk eğitimi konuları oluşturmuştur. Şurada geniş yer tutan halk eğitimi konusu kapsamında halk eğitiminin amaçlarının; cahilliğin yok edilmesi, millî birliğin kuvvetlendirilmesi, okuma ve yazma oranının yükseltilmesi, toplumun kalkındırılması, ahlak eğitimi, topluma hizmet amacının geliştirilmesi, tarih ve tabiat sevgisinin arttırılması, iç ve dış turizme yönelik bilgilerin arttırılması olarak sıralandığı görülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkıldığında Altıncı Millî Eğitim Şûrası'nın vatandaşlık eğitiminden beklentileri görülebilmektedir. Vatandaşlık eğitimiyle doğrudan veya dolaylı olarak şurada millî birliği kuvvetli tutma amacına yönelik görüşmeler yapılmıştır. Ülkeyi ve toplumu tehdit eden tehlikeler konusunda uyanık tutmak, millî birliği kuvvetli tutmak için; vatandaşların heyecan ve bilgi yönünden beslenmesi ve teşkilatlandırılması, demokrasi kültürünün arttırılması gerektiği belirtilmiştir. Bireysel mutluluğu sağlayarak toplumu ilerletmenin eğitimin en önemli amaçları arasında olduğu ifade edilmiştir. Demokratik eğitim ve demokrasi eğitiminde kooperatif kültürünün yeri vurgulanmıştır. Öğretim programlarının tarihsel gelişimi incelendiğinde vatandaşlık eğitimi programlarındaki millilik anlayışının etkilerinin 1960'lı yılların sonuna kadar devam ettiği görülmüştür. Bu dönemden sonraki yıllarda düzenlenen programlarda ise az da olsa evrensel değerlerin yer aldığı saptanmıştır. Evrensel değerlere az da olsa yer verilen bu programların bilhassa günümüzde okutulan programın temelini oluşturduğu görülmüştür. Demokrat Parti döneminde vatandaşlık algısının milliyetçi çizgiden demokrat çizgiye evirildiği görülmüştür.

1962-1974 Yılları Arasındaki Millî Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

27 Mayıs 1960 tarihinde askerî darbe olmuş ve Adnan Menderes dönemi sona ermiştir. Bir diğer askerî darbe olan 12 Eylül 1980 tarihine kadar toplam 20 kez hükümet değişmiştir. Dolayısıyla Türkiye siyasi açıdan oldukça istikrarsız bir dönem yaşamıştır. Bu istikrarsızlık ekonomi ve eğitim gibi diğer alanlarda da kendisini göstermiştir. Siyasi anlamdaki bu istikrarsızlık 12 Eylül 1980 darbesinden sonra da sürmüş ve 2002 yılına kadar siyasi açıdan oldukça çalkantılı bir dönem yaşanmıştır. Bu alt başlıkta 1962-1974 yılları arasındaki Millî Eğitim Şuralarında vatandaşlık eğitimi politikaları incelenecektir. 1962-1974 yılları arasında 1962, 1970 ve 1974 yıllarında toplam dört Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir.

Yedinci Millî Eğitim Şûrası 5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu şurada; ilköğretim, ortaöğretim, erkek teknik öğretim, kız teknik öğretim, ticaret öğretim, çeşitli olgunluk sınavları sistemi, eğitimde ölçme ve değerlendirme, özel okullar, yükseköğretim, din eğitimi, dış kültür ilişkileri, millî savunma eğitimi, eğitim vakıfları, beden eğitimi ve sağlık gibi konular gündeme alınmıştır. Yedinci şurada ilköğretimin ilk aşamasından en üst öğretim kademesine kadar derin bir şekilde yeniliklerin gerçekleştirilmesine yönelik kararlara varılmıştır. Şurada ayrıca millî eğitimin temel ilkeleri gündeme gelmiş ve bu kısımda yetiştirilmek istenen vatandaş profili ele alınmıştır. Şurada her yaştaki vatandaşa eşit eğitim fırsatı sunularak ilgi ve yeteneklerine göre en üst seviyede yetiştirmenin eğitim sisteminin temel ilkelerinden biri olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca milletine ve bütün insanlığa yararlı, verimli ve iyi insanlar yetiştirmenin eğitim sisteminin bir diğer amacı olduğu ifade edilmiştir. Ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmek için gerekli insan ihtiyacının karşılanması da eğitim sisteminin temel ilkelerinden biri olduğu belirtilmiştir. Yurttaşlık eğitiminin temel amacının cahilliği ortadan kaldırmak olduğu dile getirilmiştir. Şurada geniş bir yer tutan halk eğitimiyle ilgili görüşmelerde hedeflenen vatandaş profilinin nasıl yetiştirilmesi gerektiğine yönelik fikirler ileri sürülmüştür. Bu kapsamda yurttaşlara Atatürk devrimlerinin anlamının kavratılması gerektiği belirtilmiştir. Cumhuriyetin esaslarının ve demokratik yaşam biçiminin öğretilerek yaygınlaştırılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Demokratik temel gereklilikleri olan özgürlük, hoşgörü, saygı ve sevgi gibi değerlerin geliştirilerek vatandaşlık bilgisi konularının öğretilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda toplumsal yaşam, aile, sağlık, planlı ve programlı çalışma, bilimsel düşünme, meslek seçimi, problemleri tespit ederek çözme ve daha iyi bir ortamda

yaşama gibi konularla ilgili beceri, bilgi ve tutum kazandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Yurttaşların millî meselelere duyarlı hale getirilmesinin, kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının, özgür milletlerle iş birliği anlayışının geliştirilmesinin ve batı uygarlığının benimsenmesinin eğitim sisteminin amaçları arasında yer aldığı dile getirilmiştir. Vatanın ve toplumun sahip olduğu bütün özelliklerin öğrencilere tanıtılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Şurada öğretmenlerin Türkiye Cumhuriyeti'ne, inkılaplara ve Türk milliyetçiliğine bağlı, ahlâkî karakter ve şahsiyet sahibi, kendini meslekte hizmete adanmış ve mesleğin değerini özümsemiş olması gerektiği dile getirilmiştir.

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası 28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanmıştır. Şuranın gündemini ortaöğretim sisteminin kuruluşu ve yükseköğretime geçişin yeniden düzenlenmesi oluşturmuştur. Şurada ortaöğretim görevinin, öğrencilere ortak bir vatandaşlık eğitimi ve genel kültür kazandırmak, onları istidat, ilgi ve kabiliyetlere göre mesleklere, yükseköğretime veya iş alanlarına hazırlamak olduğu ifade edilmiştir. Bu şurada ayrıca yetiştirilecek vatandaş profiline yönelik görüşler ileri sürülmüştür. Şurada faziletli yurttaşların yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Özellikle demokrasinin değerlerinin vatandaşlara kazandırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda hoşgörünün altı çizilmiş ve toplumun hoşgörü becerisine ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir. Toplumdaki hoşgörü eksikliğinin gençleri siyasi anlamda kutuplaştırdığı ve toplumsal olayların yaşanmasına neden olduğu iddia edilmiştir. Bu nedenle hoşgörünün yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu şurada hoşgörünün ön plana çıkması o dönemde yaşanan siyasi ve toplumsal olaylarla ilişkilendirilebilir.

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası 24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanmıştır. Şuranın temel olarak eğitim sisteminin bir bütün olarak ele alınması ile ilgili konular ve eğitim öğretimin temel bileşeni öğrenciler ile ilgili konuları gündeme aldığı görülmektedir. Şurada yetiştirilmek istenen vatandaş tipi millî eğitimin genel amaçlarından ve temel ilkelerinden yola çıkılarak açıklanmıştır. Şurada Atatürk inkılaplarının, Türk milliyetçiliğinin, hakkın, eşitliğin, özgürlüğün ve demokrasinin üzerinde durulmuştur. Yetiştirilmek istenen vatandaş profili de bu kavramlar etrafında betimlenmiştir.

1981-1999 Yılları Arasındaki Millî Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

12 Eylül 1980 tarihinde askerî darbe olmuş ve demokrasi tekrar sekteye uğramıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası ile başlayan askerî vesayet 12 Eylül 1980 Darbesi'yle devam etmiştir. 1980-2002 yılları arasında 1960 ve 1970'li yıllarda olduğu gibi siyasi istikrarsızlık devam etmiştir. Sık sık hükümet değişmiş ve toplamda 14 kez hükümet kurulmuştur. Bu dönemde yalnızca Turgut Özal (1983-1989), Tansu Çiller (1993-1996) ve Bülent Ecevit (1999-2002) gibi siyasiler uzun dönemli hükümet kurabilmiştir. Diğer hükümetler oldukça kısa dönemli olmuştur. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu bu siyasi ortam ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki durumunu da etkilemiştir. Eğitim de siyasal durumdan etkilenen bir diğer alandır.

Onuncu Millî Eğitim Şûrası 23-26 Haziran 1981 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Şuranın gündemini eğitim sisteminin yapısı, öğrenci akış kuralları ve programlar oluşturmuştur. Şurada okulöncesi eğitim programının amaçları sıralanmış ve bu amaçlarda vatandaşlık eğitimiyle ilişkili olarak şunlar ifade edilmiştir: *“Anasınıfını tamamlayan her öğrenci (1) Türk olduğunu bilir, Türk olmaktan sevinç ve gurur duyar; (2) bayrağını tanır ve ona saygı duyar (3) Atatürk'ü tanır, sever ve Türk milletine katkılarını bilir.”*

On Birinci Millî Eğitim Şûrası 8-11 Haziran 1982 tarihleri arasında toplanmıştır. Şurada öğretmen eğitiminin görüldüğü sırada vatandaşlık eğitimiyle bağdaştırılabilecek fikirler ileri sürülmüştür. Bu kapsamda öğretmenlerin sadece iyi bir meslek adamı olarak değil aynı zamanda iyi bir vatandaş olarak da yetişmeleri gerektiği dile getirilmiştir. Öğretmenlerin çağdaş değerleri özümsemiş, aydın ve uygar özelliklere sahip olmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Şuraların on ikincisi ise 18 Haziran ve 22 Haziran 1988 tarihlerinde toplanmıştır. Dönemim Millî Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel'dir. Şurada ilköğretimin temel amaçlarından birinin öğrencilere vatandaşlık eğitimi vermek olduğu kararlaştırılmıştır. Ayrıca ilköğretim sayesinde öğrencilerin ahlaki değerleri benimsemeleri ve yaşamaları gerektiği belirtilmiştir. İlköğretimin diğer amaçlarının; öğrencilere içerisinde yaşadıkları toplumun kültürünü tanıtmak, onlarda tarih bilinci geliştirmek, demokratik davranış kazandırmak, şahsiyetli olmalarını, çevreye ve topluma uyumlu olmalarını sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Ortaöğretim seviyesinde; bütün öğrencilere ortak bir genel kültürün verilmesi, öğrencilerde kişilik bütünlüğünün geliştirilmesi, sosyal ve kültürel varlığın öğretilmesi, millî kimlik ve

millî tarih şuurunun kazandırılması, problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda toplumu tanımaya yönelik derslerin artırılması kararlaştırılmıştır. Kalkınma şuurunun öğrencilere özümsetilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Öğretmen eğitiminde temel amaçlardan birinin de demokratik kişilik özellikleri kazandırmak olduğunun altı çizilmiştir. Şûrada öğretim programına yönelik değerlendirmeler yapılmış ve öğretim programlarıyla ilgili kararlar alınmıştır. Öğretim programlarıyla ilgili alınan kararların bir kısmının vatandaşlık eğitimiyle ilgili olduğu görülmüştür. Şurada; Anayasa'ya ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak yetiştirilmesi hedeflenen bireylerin toplumun tüm alanlarında ihtiyaç duyacakları konulara uygun olarak yetiştirilebilmesi için programların çağın gerekliliklerine uygun olması gerektiği dile getirilmiştir. Öğretim programlarının bilgi ve beceri kazandırıcı olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca programların; öğrencilere üretime yatkınlık kazandıracak, teknoloji ve haberleşme toplumuna uyum sağlamalarına yardımcı olacak, çağın ve geleceğin bilgisine açık olarak dizayn edilmesi kararlaştırılmıştır. Öğretim programlarının; sevgiyi, özgür düşüncüyü, farklılıklara saygıyı; öğrencilerin öğrendiklerini hayata geçirebilmesine imkân verecek doğrultuda oluşturulmasına karar verilmiştir.

On İkinci Millî Eğitim Şûrası'nda öğretim programlarının içerik yönünden; genç kuşaklara millî bir bilinç ve kimlik kazandıracak, millî anlamda birlik ve beraberliğin devamlı ve dirençli temeller üzerinde oturtulmasına katkıda bulunacak, öğrencilerin kendi geçmişlerini, millî ve manevî değerlerini öğrenmelerine yardımcı olacak şekilde sürekli olarak bilimsel bir yöntemle geliştirilmesi kararı alınmıştır. Öğretim programlarının aynı anda hem millî değerlerin korunmasını hem de yenilikçiliği esas alacak biçimde düzenlenmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur. 21. yüzyılda Türk milletinin bütün fertlerinin yakından uzağa tüm konular ile ilgili bilgi ve fikir sahibi, uluslararası çıkar bağlantılarının ayırımına varacak şekilde yetiştirilmesi gerektiği karara bağlanmıştır. Ayrıca bütün bireylerin ülkesinin ve milletinin menfaatlerini savunabilecek, ülkesini iyi bir biçimde tanıtabilecek, sahip olduğu bilgi, beceri ve kapasite ile saygı toplayacak vatandaşlar olarak yetiştirilmesinin amaçlandığı bildirilmiştir. Öğretim programlarının hazırlanmasında bu karar ve amaçların göz önünde bulundurulması gerektiğinin altı çizilmiştir. Öğretim programları düzenlenirken millî unsurların göz önünde bulundurulmasının zorunluluk olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra sevgi temeline dayanan demokratik davranış ve kişilik geliştirme, özgür düşünce ve hoşgörü öğelerine de yer ve önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Zorunlu olan ilköğretim çağında temel vatandaşlık bilgisi ve davranışlarının kazandırılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Öğretim programlarının

tarih şuuru kazandıracak, anadili Türkçe becerisini arttıracak ve millî bilinci güçlendirecek şekilde düzenlenmesi kararına varılmıştır.

On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası 15-19 Ocak 1990 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Şurada yaygın eğitime geniş bir yer ayrılmıştır. Yaygın eğitimin amaçları arasında; vatandaşlara okuma-yazma ve Türkçe öğretmek, onların çağın bilimsel, ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişmelerine ayak uydurmalarını sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yaygın eğitimin millî kültür değerlerini koruyucu, tanıtıcı, geliştirici ve benimsetici bir rolünün de olduğu belirtilmiştir. Toplu yaşama, yardımlaşma, dayanışma, iş birliği içerisinde çalışma, uzlaşma ve birlikte hareket etme bilincini kazandıran bir misyonunun olduğu da ayrıca vurgulanmıştır. Öte yandan yaygın eğitimle vatandaşların bir değer üretmek için kullanılmayan vakitlerini değerlendirebilecekleri, çeşitli beceriler kazanabilecekleri, ekonomiye dönüşürebilecekleri becerilerini arttırabilecekleri, iş edinebilecekleri, farklı iş kollarında ilerleme imkânları sağlayabilecekleri dile getirilmiştir. Toplumun her geçen gün bilgili, iyi yetişmiş, araştırmacı, yaratıcı ve üretici insan gücüne olan ihtiyacının daha da arttığı bildirilmiştir. Yaygın eğitimin bu kapsamda büyük öneme sahip olduğunun altı çizilmiştir. Örgün ve yaygın eğitimin devletin ana niteliklerine uygun, çağdaş, ulusal, demokratik ve bilimi temele alan vatandaş yetiştirme amaçlarının olduğu konuşulmuştur. Millet olma ve millet olarak yaşama ideallerinin gerçekleştirilebilmesi ve geliştirilebilmesi için eğitimin temel politikasının tek elden yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır. On üçüncü Millî Eğitim Şûrası'nda yaygın eğitim kurumlarında demokrasi ve çevre konularına daha fazla ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır. İnsan hakları eğitimi konusu da şurada konuşulan konular arasındadır. Bu eğitimin öğrenci seviyelerine uygun bir biçimde verilmesi gerektiği savunulmuştur.

On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası ise 27-29 Eylül 1993 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu şuranın açılış konuşmasında dönemin Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe eğitimin, kurucu lider Atatürk'ün belirlediği ilkeler doğrultusunda ve rehberliğinde ulusal, çağdaş, özgürlükçü, bilimi temele alan, evrensel, cumhuriyetçi özellikleri geliştireceğini ve koruyacağını ifade etmiştir. Şurada eğitimin temel çıkış noktası olan öğretim programlarının ve temel ders materyali olan ders kitaplarının da sayılan ilkeler doğrultusunda düzenleneceği kararlaştırılmıştır. Yükseköğretim kurumlarındaki hocaların ve öğrencilerin düşünce ve görüşlerini özgürce açıklayabilmeleri için gerekli demokratik hak ve imkânların sağlanacağı ifade edilmiştir. Eğitim sisteminin; çocukların millî birliği ve bütünlüğü savunan, Türk

toplumunun inançlarını, kültürünü, değerlerini koruyan ve taşıyan bir vatandaş, iyi karakterli olarak eğitilmesinin hedeflenmesi gerektiğinin altı çizilmiş ve buna yönelik kararlar alınmıştır. Şurada “*öğrencilerin bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönlerden gelişmelerini sağlamak eğitimin en önemli görevidir*” ifadesi kullanılmıştır.

On Beşinci Millî Eğitim Şûrası 13-17 Mayıs 1996 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Turhan Tayan açılış konuşmasında eğitimin iyi vatandaş, iyi ve üstün nitelikli insan yetiştirmeyi hedeflediğini belirtmiştir. Ayrıca Türk milletini çağdaş uygarlığın yaratıcı, yapıcı ve seçkin bir ortağı yapılmasının hedeflendiğini ifade etmiştir. Şurada okul ortamında; takım çalışması, sorumluluk paylaşmak, liderlik üstlenme, kurumun eleştirisi, öz eleştiri, adaylık-seçim-oylama, görev bölüşümü ve görevin takibi gibi demokratik davranışları pekiştirici uygulama ve yaklaşımların özendirilmesi kararlaştırılmıştır. Öğrencilerde yaratıcılık ve ifade becerilerinin geliştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Eğitim öğretimin öğretmen merkezli öğrenci merkezli bir niteliğe kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Ortaöğretim müfredatının; bilgiye ulaşabilen, okuyan, araştıran, sanata yönelmiş, aktif, atılcı, yaratıcı ve millî kültürü özümsemiş vatandaşlar yetiştirecek biçimde yeniden düzenlenmesi gerektiği kararına varılmıştır. Şurada 2000'li yıllara varıldığında iş gücünde aranılan niteliklerin geçmiş yıllarda istenilen niteliklerden farklılık göstereceği belirtilmiştir. 21. Yüzyılda iş gücünden; iletişim kurabilme, sorumluluk alabilme, kalite güvenceli mal üretebilme ve hizmet sunabilme, sorun çözebilme, bilgi ve teknoloji üretebilme, buluşlarını üretime yansıtabilme, pazarlamayı bilme, paylaşımcı ve uzlaşıcı olma gibi niteliklerin beklendiği ifade edilmiştir. Vatandaşların da bu doğrultuda yetiştirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları ve açık öğretim yöntemlerinin yetişkin eğitimlerinde daha etkin kullanılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yetişkin eğitiminde televizyonun faaliyete geçirilmesi, bu yolla bireylerin kendilerini eğitebilmelerinin, geliştirebilmelerinin ve sorumluluklarının farkında olabilmelerinin amaçlanması kararlaştırılmıştır.

On Altıncı şûra dönemin bakanı Metin Bostancıoğlu başkanlığında 22 Şubat 1999 tarihi ile 26 Şubat 1999 tarihleri arasında toplanmıştır. Şurada vatandaşlık eğitimiyle ilgili dolaylı veya doğrudan olacak şekilde önemli ararlar alınmıştır. Ortaöğretimin gençleri araştırabilen, düşünen, bilimsel bir biçimde problem çözebilen, iletişim becerilerine sahip, kendisi, ülkesi, milleti ve dünya ile barışık, sanat ve estetik duyarlığı olan, girişimci, kendine güvenen insanlar olmalarını hedefleyecek; uygun programlarla, bir alan meslek edinimi sağlayacak şekilde çağın

getirdiği teknoloji kültürü de dikkate alınarak yeniden biçimlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu şurada eğitimde teknolojinin yeri ve önemi geniş yer bulmuştur. Teknolojinin eğitimdeki yerinin artırılmasına yönelik kararlar alınmıştır. Öğretim programlarının bireyleri teknolojiyi bilen, tanıyan, uygulayan ve geliştiren vatandaşlar olmalarını amaçlaması gerektiği ifade edilmiştir. Ders kitaplarının ve öğretim materyallerinin sorumluluk paylaşan modern aile imajını ön plana çıkarması gerektiği belirtilmiştir. Şurada öğretmen eğitiminde nasıl bir vatandaşlık eğitimi politikası uygulanacağı da açıkça belirtilmiştir.

2006-2021 Yılları Arasındaki Millî Eğitim Şuralarında Vatandaşlık Eğitimi Politikaları

2002 yılı sonrasında Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidara gelmiştir. Ak Parti iktidarı döneminde ilk Millî Eğitim Şûrası (On Yedinci Millî Eğitim Şûrası) 13-17 Kasım 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Şurada vatandaşlık eğitimiyle ilgili olarak demokrasi, insan hakları ve çevre bilinci oluşturma eğitimine önem verilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Genç bireyleri, emek ve başarı sergilemeden şöhret olma ve para kazanmaya teşvik eden ve yönelten programlar ile cinsel ve şiddet içerikli programların radyo ve televizyonlarda yayınlanmaması hususunda kamuoyu oluşturulması, bu tür programların denetimlerinde daha hassas davranılması kararlaştırılmıştır. Demokrasi, insan hakları ve doğayı koruma gibi konuların eğitime önem verilmesi önerilmiştir.

On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası 1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Şurada okul ortamında ahlaki, temel insani, sosyal, demokratik ve kültürel değerleri geliştirmeye yönelik uygulamalara ağırlık verilmesi, demokratik bir sınıf atmosferi ve okul kültürü oluşturmak için öğrenci ve öğretmenlerde kültürel farklılıklarla ilgili duyarlılık geliştirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Ortak kültür, duygu ve değerlerin öğrencilere özümsetilmesi de alınan bir diğer karardır. Okullarda demokrasi kültürünün geliştirilmesi üzerinde önemle durulmuştur. Öğrencilerin okulda karar alma ve yönetim süreçlerine daha fazla katılmalarının sağlanması gerektiği bildirilmiştir. Böylece öğrencilerin daha etkin vatandaşlar olarak yetişmelerinin ve demokratik kişilik kazanmalarının sağlanacağı ifade edilmiştir. Ortaöğretim kurumlarında seçmeli olarak okutulan demokrasi ve insan hakları dersinin ortak dersler arasına alınması şurada önerilenler arasındadır. Millî güvenlik bilgisi dersinin müfredatının diğer derslerin program mantığına uygun olarak yenilenmesi, bu dersin kadrolu öğretmenlerce okutulması ve buna yönelik yasal bir düzenleme yapılması önerilmiştir. Şurada önemle üzerinde durulan konulardan biri

de değer eğitimidir. Ak Parti döneminde gerçekleştirilen şuralarda değerler eğitimi ayrıca önem verildiği görülmüştür. Ödüllendirme ölçütlerinde, değerler eğitimi bağlamında örnek davranışlar sergileyen öğrencilerle ilgili düzenlemeler yapılması önerilmiştir. Değerler eğitimi konusunda lokomotif görevi üstlenen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin çoğulcu bir anlayış ile bütün öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulması önerilmiştir. Okul kültürünün gelişmesinde önemli olan gelişen toplumsal yapıya duyarlılık ve diğerkâmlık gibi konuların ilgili sınıf öğretmenleri tarafından hayata geçirilmesi ve bu konunun üzerinde durulması ifade edilmiştir.

On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası 2-6 Aralık 2014 tarihleri arasında toplanmıştır. Şurada öğretim programında değerler eğitimi yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Okul öncesi ve ilkokulda kullanılan metinlerde Türk kültürüne ait öğelere yer verilmesi önerilmiştir. Okulöncesi eğitimde öğrencilerin yaratıcı düşünme ve özgüven becerilerinin, birey olma bilincinin geliştirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda da din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin konulması önerilmiştir. Bu derse yönelik hazırlanacak öğretim programlarında çoğulcu anlayışa yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Trafik güvenliği ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi derslerinin haftalık ders çizelgesinden kaldırılması, trafik güvenliği dersi konularının hayat bilgisi dersi kapsamında, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi konularının da sosyal bilgiler dersi kapsamında verilmesi önerilmiştir. Ortaokulda hafızlık eğitimi alacak olan öğrenciler için okula ara verme süresinin 1 yıldan 2 yıla çıkarılması, ara verilen sürede bu öğrencilere dışarıdan sınav hakkı verilmesi önerilmiştir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programının gözden geçirilmesi ifade edilmiştir. Liselerde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin 2 saate çıkarılması önerilmiştir.

Yirminci Millî Eğitim Şûrası 1-3 Aralık 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mahmut Özer'dir. Şurada okul öncesi öğretim programında din, ahlak ve değerler eğitimi yer verilmesi önerilmiştir. Ayrıca özel eğitim ihtiyacı olan herkesin gelişiminin desteklenmesi, millî, manevî, ahlaki, kültürel ve insani değerlerin kazandırılması ifade edilmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin millî kültür medeniyet ve evrensel değerler dikkate alınarak yürütülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Mesleki eğitiminde ahilik kültürü ve fütüvvet geleneğine ilişkin farkındalığı artıracak faaliyetlerin yapılması önerilmiştir. Şurada ayrıca eğitim fakültelerinde okutulan öğretim programlarının ve ders içeriklerinin gözden geçirilmesi meslek ahlâkına, millî ve evrensel değerlere, ortak

kültürel mirasa, toplumsal çeşitlilik ve zenginliğe, küresel gelişmelere yer verecek şekilde ve insanı merkeze koyacak biçimde yeniden düzenlenmesi tavsiye edilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada Cumhuriyet Dönemi vatandaşlık eğitimi politikaları bağlamında Millî Eğitim Şûralarının incelenmesi (1921-2021) amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmada “Cumhuriyet’in kuruluşundan bugüne yetiştirilmek istenen vatandaş profili nasıldır? Yetiştirilmek istenen vatandaş profilinde dönemlere göre ne gibi değişimler yaşandı?” sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda 1921-1926 yılları arasında faaliyet gösteren Heyet-i İlmiyenin çalışmaları ile 1939-2021 yılları arasında gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûralarında alınan kararlar ve bu şûralara ait dokümanlar incelenmiştir. Vatandaşlık eğitimi politikaları dönemin siyasal özellikleriyle ilişkilendirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk eğitime büyük önem vermiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında bir yandan vatani kurtarmaya çalışırken diğer yandan millî eğitim sisteminin esaslarını belirlemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1921 yılında Kurtuluş Savaşı henüz devam ederken Ankara’da toplanan Maarif Kongresi’nin Türk millî eğitimi için ayrı bir önemi vardır. Eğitim alanında teşkilatlanmaya yönelik ilk çalışmalara 1923 yılında başlanmıştır. Millî eğitim teşkilatı bu çalışmalar sonucunda ilmi ve idari olarak ikiye ayrılmıştır. Heyet-i İlmiye ilmi teşkilat kapsamında yer almıştır. Heyet-i İlmiye toplantıları Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim politikalarının belirlendiği ve belirli bir oranda uygulama gücü olan ilmi toplantılardır. Bu toplantılar Cumhuriyet’in ilanından birkaç ay önce başlamış ve 1926 yılına kadar üç defa (1923, 1924, 1925) gerçekleştirilmiştir.

Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra eğitim-öğretim aracılığıyla Cumhuriyet’i özümsemiş, Cumhuriyetçi, demokratik ve laik vatandaşların yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte müfredat ve programlarda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde doğal olarak devletin ideolojisinin yanı sıra ideal vatandaş yetiştirme amacı da ders kitaplarına yansımıştır. Millet olma bilinci ve vatan sevgisi de varılmak istenen amaçlara uygun bir şekilde ders kitaplarında yer bulmuştur. Cumhuriyetin gerektirdiği ideal vatandaş profilinin yetiştirilmesinde okullarda verilen vatandaşlık eğitimi büyük rol oynamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında genç bireylere Cumhuriyet rejimini benimsetmek ve özümsetmek, devletin temel felsefesi haline gelmiştir. Atatürk, tarih araştırmalarıyla da yakından ilgilenmiştir. Millî tarihi ve millî bilinci geliştirmek amacıyla yapılan çalışmaları başlatmıştır. Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih

Tezi bunun en iyi örneklerindedir. Atatürkçü düşünce doğrultusunda ulusal kimliğin inşası dil, tarih, coğrafya, spor ve beden terbiyesi, antropoloji, arkeoloji ve yurt bilgisi gibi alanlarda işlenmiştir. Özellikle Atatürk tarafından kaleme alınmış olan 'Nutuk' ve Atatürk'ün talimatlarıyla Afet İnan tarafından yazılan 'Vatandaş İçin Medeni Bilgiler' adlı eser dönemin vatandaşlık eğitimi politikalarına ışık tutmaktadır. Alan yazında konuyla ilgili yer alan çalışmaların (Aslan, 2010; Gürses, 2010; Aykaç, 2011; Üstel, 2011; Çelebi ve Asan, 2013; Kondu, 2018; Keskin, 2020) bulgularının da bu araştırmanın sonuçlarını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından sonra İsmet İnönü dönemi (1938-1950) başlamıştır. İsmet İnönü tek parti dönemi süresince devletin yönetiminde mutlak otorite durumunda olmuştur. "Millî Şef" olarak yönetime geçtikten kısa bir süre sonra Hasan Ali Yücel'i Millî Eğitim Bakanlığına getirmiştir. Hasan Ali Yücel 8 yıl görev yapmış ve en uzun süre görev yapan Millî Eğitim Bakanı olmuştur. Dolayısıyla önemli yenilikler yapma fırsatı bulmuştur. İlk Millî Eğitim Şûrası da onun görev yaptığı dönemde düzenlenmiştir. Hasan Ali Yücel döneminde eğitim anlayışında "Hümanizm" daha fazla görülmeye başlanmıştır. Öte yandan "iyi yurttaş" yetiştirme amacına yönelik olarak toplumsal eğitime ve köye yönelik eğitime önem verilmiştir. Buna yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu dönemde toplumun kalkındırılması için eğitim öğretimin ve laikliğin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu nedenle 1937-1950 yılları arasındaki eğitim politikalarının önemli bir bölümünü bu konu ile Köy Enstitüleri konusu meşgul etmiştir. Tek Parti döneminde vatandaşlık eğitiminin genel olarak haktan çok vazife odaklı ve görev vurgulu olduğu, gerektiğinde bireysel çıkarılardan toplumun genel menfaatleri için vazgeçebilen, milliyetçi ve vatansever bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmüştür. Bu dönemde geri kalmışlığın nedeni olarak yerel kültürel ve dini unsurlar gösterilmiş ve bu nedenle bunlardan arınıp akılcı ve evrensel düşünen yurttaşları ifade eden vatandaşlık modeli benimsenmiştir. Bu dönemde her ne kadar cumhuriyetçi ulus meydana getirme projesi devam etse de daha çok evrensel, ulus-üstü, aydınlanmacı, modernist ve kültür-üstü kişilik kurmaya çalışılmıştır (Civan, 2007). Bu dönemde yapılmış olan şuralarda da buna yönelik kararlar alınmıştır. Konuyla ilgili olarak alan yazında yer alan çalışmaların (Dinç, 1999; Doğan, 2004; Üçler, 2006; Merey ve Kaymakçı, 2018) bulguları da bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Demokrat Parti'nin 1946 yılında yapılan seçimlere girmesiyle birlikte tek partili dönem sona ermiştir. Bu seçimlerde iktidara gelemeyen Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlerde çoğunluğu sağlayarak iktidar olmuştur. Sırasıyla

1950, 1954 ve 1957 seçimlerini kazanan Demokrat Parti 10 yıl boyunca iktidarda kalmıştır. Dış ticaretin serbestleştirilmesi, tarım reformu, sanayileşmede özel sektöre öncülük verme, yatırım harcamalarının artışı, işçilere yönelik hakların genişletilmesi Demokrat Parti döneminin en belirgin özellikleri arasındadır (Kanca, 2012, s. 47). Demokrat Parti döneminde vatandaşlık algısının milliyetçi çizgiden demokrat çizgiye evirildiği görülmüştür (Karataş, 2002). 27 Mayıs 1960 tarihinde askerî darbe olmuş ve Adnan Menderes dönemi sona ermiştir. Millî Eğitim Şuralarında öğrencilerin; kendi işini kendilerinin yapabilmesi, çocukların iş eğitimi alması, güzeli, iyiyi ve doğruyu seçebilmesi, sorumluluk alması ve sorumluluğunun bilincinde olması, kendini özgürce ifade etmesi ve doğayı sevmesi benimsenmiştir. Nesillerin ilmi usullerle ve çağın ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çocukların davranışlarının bilincinde olarak, millî ülkülere bağlı, şahsiyetleri ve ruhları üstün birer vatandaş olarak yetiştirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Çocukların sonsuz bir çalışma arzusu taşımaları, başarıdan keyif almaları, tembellikten nefret etmeleri, birlikte çalışma kabiliyetine sahip olmaları, iyi ahlaklı, yaratıcı ve yapıcı vatandaşlar olmaları gerektiği dile getirilmiştir. Ülkeyi ve toplumu tehdit eden tehlikeler konusunda uyanık tutmak, millî birliği kuvvetli tutmak için; vatandaşların heyecan ve bilgi yönünden beslenmesi ve teşkilatlandırılması, ülkede dil bütünlüğünün sağlanması, Atatürk ilke ve inkılaplarının yerleştirilmesi ve geliştirilmesi, demokrasi kültürünün arttırılması gerektiği belirtilmiştir. İyi bir ahlak eğitimi verilerek; iyilik, doğruluk, hak, ruh ve beden temizliği ve hizmet ülküsünün geliştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bireysel mutluluğu sağlayarak toplumu ilerletmenin eğitimin en önemli amaçları arasında olduğu ifade edilmiştir. Demokratik eğitim ve demokrasi eğitiminde kooperatif kültürünün yeri vurgulanmıştır (Karataş, 2002; Tangülü, 2012; Meray ve Kaymakçı, 2018; Akgül, 2020).

1960'lı yıllar Türkiye'de toplumsal ve siyasi açıdan derin izler bırakacak 27 Mayıs Darbesi'ne sahne olmuştur. Askerî güçler halkın iradesiyle başa gelen Demokrat Parti iktidarına ve millî iradeye son vermiştir. Darbeden sonra çeşitli ve yeni demokratik birimler oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak bunu yaparken daha önce var olan tehlikeli ve yasaklı düşüncelerin önü açıldı. Bastırılmış fikirler ve duygular hızla gün yüzüne çıktı. Bu faktörler iç ve dış desteklerin de etkisiyle sonraki karanlık günlere kapı açtı. Dolayısıyla 1960-1980 yılları arasında siyasal ve sosyal açıdan oldukça çalkantılı bir dönem yaşandı (Demirtürk, 2015, s. 155). 1970'li yıllarda yaşanan şiddet ve anarşi olayları millî iradeyi yok sayan 12 Eylül askerî darbesi ile sonuçlanmıştır. Darbe yönetiminin ilk hedefi, aşırı derecede politize olmuş

toplumu politikadan uzaklaştırarak siyasal ve toplumsal istikrarı sağlamaktı (Üçler, 2006). Bunu 1982 Anayasası'nı kabul ederek yapmıştır.

12 Eylül 1980 tarihinde askerî darbe olmuş ve demokrasi tekrar sekteye uğramıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası ile başlayan askerî vesayet 12 Eylül 1980 Darbesi'yle devam etmiştir. 1980-2002 yılları arasında 1960 ve 1970'li yıllarda olduğu gibi siyasi istikrarsızlık devam etmiştir. Sık sık hükümet değişmiş ve toplamda 14 kez hükümet kurulmuştur. Bu dönemde yalnızca Turgut Özal (1983-1989), Tansu Çiller (1993-1996) ve Bülent Ecevit (1999-2002) gibi siyasiler uzun dönemli hükümet kurabilmiştir. Diğer hükümetler oldukça kısa dönemli olmuştur. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu bu siyasi ortam ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki durumunu da etkilemiştir. Eğitim de siyasal durumdan etkilenen bir diğer alandır. 1980'den sonra küresel ölçekte yeni vatandaşlık anlayışları tartışılmaya başlanmıştır. Eğitimde ise din eğitiminin yeri artmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de vatandaşlık politikalarıyla ilgili olarak kısmi bir liberalleşme yaşanmıştır (Küçük, 2019).

2002 yılı sonrasında Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidara gelmiştir. 2002-2007 yılları arasında millî görüş esaslı muhafazakâr merkezli ve liberal bir tutum sergilenirken, 2007-2011 yılları arasında muhafazakârlık temelinde siyasal koruma odaklı yeni bir iktidar perspektifi oluşmuştur. 2011-2017 yılları arasında ise aşırı muhafazakâr, milliyetçi yönü yükselen, ulusal ve devletçi olan bir anlayış meydana gelmiştir. 2017 yılından itibaren milliyetçilik ve muhafazakârlık temelinde ulusal güvenliği temel alan millî bir siyaset uygulanmıştır. Son yıllarda özellikle milliyetçi muhafazakar yönelim güçlenmiştir. Bu durum vatandaşlık eğitimi politikalarına yansımıştır. Şuralarda alınan kararların da bu durumu kanıtladığı görülmüştür.

Kaynakça

Akgül, L. H. (2020). Demokrat Parti Döneminde Millî Eğitim Şûraları. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(2), 631-647. <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.688428>

Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(158), 215-231.

Aykaç, N. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Sosyal Bilgiler Programının Eğitim Programı Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 10(2), 406-420.

- Bulut, T. ve Karataş, İ. H. (2020). Milli Eğitim Şuralarında Eğitim ve Okul Yöneticiliği. *Alanyazın*, 1(2), 108-130.
- Civan, M. (2007). *Tek Parti Dönemi İlköğretim Vatandaşlık Bilgisi Ders Kitaplarında Vatandaş Modeli*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelebi, N. ve Asan, H. T. (2013). Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki (1923-1946) İnsan/Birey Yetiştirme Paradigmasının Son Osmanlı Birikimi ile Karşılaştırmalı Analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 140-148.
- Demirtürk, S. (2015). 1960–1980 Döneminde Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(12), 155-182.
- Dinç, S. (1991). *Cumhuriyet Döneminde Yapılan Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları ‘1923-1960’*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Durmuş, A. (2018). Millî Eğitim Şûraları ve Öğretim Programlarında Özel Yetenekli Çocukların Eğitimi. *Millî Eğitim Dergisi, Üstün-Özel Yeteneklilerin Eğitimi*, 445-448.
- Duman, D. ve Doğdu, M. (2010). 1930-1950 Dönemi Çocuk Dergilerinde Yurttaşlık Bilinci Gelişimi Kapsamında Ulus-Devlet Algısının Sağlanması: “Türk Çocuğu - Cumhuriyet Çocuğu”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9, 20-21.
- Gürses, F. (2010). Kemalizm’in Model Ders Kitabı: Vatandaş İçin Medeni Bilgiler. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 4(7), 233-249.
- Hocaoğlu, Y., Şahin, G., Yüzbaşıoğlu, Ö., Keleşoğlu ve Aksoy, İ. (1964). *Atatürk*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kanca, O. (2012). 1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 47-63.
- Karataş, İ. (2002). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programlarında Vatandaşlık Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, B. ve Ersoy, F. (2014). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinin Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Vatandaşlık Algısının Oluşumuyla İlişkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 252-303.

- Keskin, B. (2020). *Atatürk Dönemi Eğitim Düşünürlerinin Vatandaşlık Anlayışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kondu, Z. (2018). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Vatandaş Eğitiminin Temelleri (1923-1938)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Küçük, A. (2019). Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Değişim: 1980 ve Sonrası. *Econharran*, 3(4), 20-45.
- Merey, Z. ve Kaymakçı, S. (2018). Millî Eğitim Şûraları'nda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimine İlişkin Alınan Kararların Değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 819-854. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2018.88>
- Millî Eğitim Bakanlığı (2014). *Millî Eğitim Şûraları Yönetmeliği*. Resmî Gazete, 08.07.2014, sayı: 29054.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2022). *Geçmişten Günümüze Millî Eğitim Şûraları*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>
- Özodaşık, M. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923-1950*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 389-410.
- Üçler, C. (2006). *1988-2005 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstel, F. (2011). *"Makbul Vatandaşın" Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2021). *Yeni Devlet İdeolojisinin Toplumsal Yansımaları: Cumhuriyet Dönemi Kurumları ve Sembolleri (1923-1938)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Summary

This study aims to analyse the National Education Councils (1921-2021) in the context of citizenship education policies in the Republican Era. In addition, this study aims to answer the questions "What is the citizen profile desired to be raised since the foundation of the Republic? What kind of changes have occurred in the desired citizen profile according to the periods?". In this direction, the studies of the Committee of Scientists operating between 1921-1926 and the decisions taken in the National Education Councils held between 1939-2021 and the documents of these councils were analysed. Citizenship education policies were associated with the political characteristics of the period. The research is a qualitative study and document analysis method was used.

After the War of Independence was won and the Republic was established, it was aimed to raise republican, democratic and secular citizens who had internalised the Republic through education. With the establishment of the Republic, significant changes were made in the curricula and programmes in line with the skills, knowledge and values that citizens of the Republic should possess. In this period, the aim of raising ideal citizens as well as the ideology of the state was naturally reflected in the textbooks. Awareness of nationhood and love of homeland were also included in the textbooks in line with the desired goals. Citizenship education in schools played a major role in raising the ideal citizen profile required by the Republic. In the early years of the Republic, getting young individuals to adopt and assimilate the Republican regime became the basic philosophy of the state. Atatürk was also closely interested in historical research. He initiated studies to develop national history and national consciousness. Solar Language Theory and Turkish History Thesis are the best examples of this. In line with Kemalist thought, the construction of national identity has been studied in areas such as language, history, geography, sports and physical education, anthropology, archeology and homeland knowledge. In particular, the 'Nutuk' written by Atatürk and the 'Civilised Knowledge for Citizens' written by Afet İnan with Atatürk's instructions shed light on the citizenship education policies of the period (Kondu, 2018).

After the death of Mustafa Kemal Atatürk, the İsmet İnönü period (1938-1950) began. İsmet İnönü was the absolute authority in the administration of the state during the single party period. Shortly after taking power as the "National Chief", he appointed Hasan Ali Yücel as the Minister of National Education. It was observed that citizenship education during the Single Party period was generally more duty-oriented and emphasised duty rather than rights, and aimed to raise nationalist and patriotic individuals who could give up individual interests for the general interests of the society when necessary. In this period, local cultural and religious elements were shown as the cause of backwardness, and for this reason, a citizenship model that expresses rational and universal-thinking citizens was adopted. Although the project of creating a republican nation continued in this period, it was tried to establish a universal, supra-national, enlightenment, modernist and supra-cultural personality (Civan, 2007). In the councils held in this period, decisions were taken accordingly.

The single-party era came to an end when the Democrat Party entered the elections held in 1946. The Democratic Party, which could not come to power in these elections, came to power by gaining the majority in the elections held on 14 May 1950. During the Democrat Party period, it was observed that the perception of citizenship evolved from nationalist to democratic (Karataş, 2002). The political understanding of the Democratic Party that shaped education was based on two basic principles: westernism and traditionalism. It is seen that citizenship education in this period was given in this direction. This is clearly seen when the decisions taken in the National Education Councils of the period regarding citizenship education are analysed. The effect of the foreign aid received during the Democratic Party period in economic terms cannot be denied.

The 1960s witnessed the coup d'état of 27 May, which left deep social and political scars on Turkey. Military forces put an end to the Democrat Party government, which came to power with the will of the people, and the national will. After the coup, various new democratic units were established. However, in doing so, dangerous and banned ideas that had existed before were paved the way. Suppressed ideas and emotions rapidly surfaced. These factors opened

the door to the next dark days with the effect of internal and external support. Therefore, 1960-1980 was a very turbulent period in political and social terms (Demirtürk, 2015, p. 155). The violence and anarchy in the 1970s resulted in the military coup of 12 September, which ignored the national will. The first goal of the coup government was to ensure political and social stability by removing the overly politicised society from politics. It did this by adopting the 1982 Constitution. With the new Constitution, the coup group succeeded in keeping the Turkish society away from politics. This was achieved in two ways. The first is the restrictions on fundamental rights and freedoms. Fundamental rights and freedoms were restricted through practices such as the abolition of freedom of trade unions and the press, and strike bans. It is now accepted by the society that getting involved in politics is an objectionable behaviour. Therefore, the youth started to become apolitical. The second way was to fill the vacuum created by martial law with religion. Religious education in schools was made a legal obligation. The state encouraged religious education through such practices. Consequently, especially since the 1980s, conservatism has risen more. For Turkey, the 1980s were years of radical changes in political, social and economic fields (Küçük, 2019, p. 42).

On 12 September 1980, there was a military coup and democracy was interrupted again. The military tutelage that started with the 27 May 1960 Coup and the 12 March 1971 Memorandum continued with the 12 September 1980 Coup. After 1980, new understandings of citizenship began to be discussed on a global scale. Since the 1990s, there has been a partial liberalisation of citizenship policies in Turkey.

After 2002, the Justice and Development Party (AK Party) came to power. Between 2002 and 2007, a conservative-centred and liberal attitude based on the national view was displayed, while between 2007 and 2011, a new power perspective focused on political protection on the basis of conservatism was formed. Between 2011 and 2017, an ultra-conservative, nationalist and statist understanding emerged. Since 2017, a national policy based on national security has been implemented on the basis of nationalism and conservatism. In recent years, especially the nationalist conservative orientation has strengthened. This has been reflected in citizenship education policies. It has been observed that the decisions taken in the councils also prove this situation.